


УДК 342.95

DOI: <https://doi.org/10.32631/v.2021.4.13>

**Анна Олександрівна Сухарева,**

*кандидат юридичних наук,  
Одеський державний університет внутрішніх справ,  
кафедра адміністративної діяльності поліції (доцент);*

 <https://orcid.org/0000-0003-0096-1103>,  
e-mail: [anna\\_odessa19@ukr.net](mailto:anna_odessa19@ukr.net);

**Богдан Васильович Нечитайло,**

*Одеський державний університет внутрішніх справ (аспірант);*

 <https://orcid.org/0000-0001-8612-1302>,  
e-mail: [nbv2296@gmail.com](mailto:nbv2296@gmail.com)

---

## **ВСТАНОВЛЕННЯ ПОЛІЦІЄЮ ПРИЧИН ТА ОСОБЛИВОСТЕЙ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ДІТЕЙ**

---

У статті розкрито найбільш актуальні проблеми щодо захисту дітей від домашнього насильства. Проблема захисту таких дітей має певні складнощі. Це пояснюється тим, що переважна більшість постраждалих дітей – це діти з неблагополучних родин, як правило, захистити таку категорію осіб мало у кого виникає бажання. Звернено увагу на процедуру опитування дітей постраждалих від домашнього насильства. Встановлено, що процес отримання показань неповнолітніх, які зазнали домашнього насильства, має певні труднощі. Охарактеризовано основні види насильства над дітьми, суб'єктів, які вчиняють насильство над дітьми, небезпечні наслідки для суспільства, де активно проявляється домашнє насильство над дітьми.

**Ключові слова:** насильство в сім'ї, опитування дітей, «зелена кімната», насильство над дітьми.

*Оригінальна стаття*

### **Постановка проблеми**

Україна є членом Ради Європи і зобов'язана виконувати міжнародні стандарти, які спрямовані на захист прав дітей. Міжнародні документи містять правила, які необхідно впроваджувати в практичну діяльність підрозділів, повноваження яких спрямовані на забезпечення захисту прав та законних інтересів неповнолітніх. Насильство над дітьми явище латентне. Більшість фактів не оприлюднені, часом діти не розуміють, що з ними відбувається, не вірять у допомогу або відчують страх за наслідки розголошення такої ситуації. Масштаби сімейного насильства над дітьми вражають, тому наша держава, як і більшість держав світу, приділяють значну увагу протидії цього явища.

## **Стан дослідження проблеми**

Предметом цього дослідження необхідно визначити напрацювання таких учених, як Д. Пурас, О. Калашник, О. Кочемировська, Т. Цюман, В. Бондар, Т. Войцях, О. Ковальова, В. Мельничук, В. Поуль, Є. Лук'янов, Т. Матюшкова. Однак наведені дослідження частково розкривають особливості опитування дітей постраждалих від домашнього насильства та епізодично висвітлюють питання щодо застосування до неповнолітніх, які постраждали від домашнього насильства, поліцейського піклування. Існує нагальна потреба в дослідженні особливостей психологічних тактичних прийомів, які застосовуються під час опитування дітей, які стали жертвами домашнього насильства.

## **Мета і завдання дослідження**

*Метою* статті є дослідження причин насильства над дітьми, надання обґрунтованих пропозицій з удосконалення прийомів для ефективного та успішного опитування дітей, які стали жертвами домашнього насильства, розтлумачення алгоритму дій особи, яка здійснює опитування дитини-жертви.

Для досягнення поставленої мети у статті виконано такі *завдання*: визначено правовий статус дитини; окреслено, якими якостями повинен володіти працівник поліції для ефективного забезпечення прав та інтересів дитини; запропоновано рекомендації для ефективного регулювання правовідносин у зазначеній сфері.

## **Наукова новизна дослідження**

Здійснене комплексне дослідження основних елементів процедури опитування дітей, які постраждали від домашнього насильства. Визначено правовий статус дитини, встановлені обставини, причини та види домашнього насильства щодо дітей. Надано пропозиції щодо вдосконалення застосування тактичних прийомів під час опитування такої категорії неповнолітніх із метою недопущення повторної травматизації дітей.

## **Виклад основного матеріалу**

Насильство – це умисний фізичний чи психологічний вплив однієї особи на іншу проти її волі, що спричиняє цій особі фізичну, моральну, майнову шкоду або містить у собі загрозу заподіяння зазначеної шкоди зі злочинною метою. Такий вплив на особу здійснюється вчиненням певних умисних діянь. Особа, яка вчиняє насильницькі діяння, усвідомлює їх характер, передбачає наслідки цих діянь і бажає або свідомо допускає їх настання [1].

Домашнє насильство – це діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання, або між родичами,

або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь<sup>1</sup>.

Окреме місце серед суб'єктів, які стали жертвами насильства в сім'ї, є діти. Ця проблема повинна вирішуватися як кожною родиною окремо, так і суспільством у цілому. Держава на чолі з органами державної влади повинна не стояти осторонь, а здійснювати захист такої категорії дітей. Діти, які живуть у сім'ях, де відбувається насильство, неминуче травмуються. Наслідки негативно впливають на розвиток фізичного та психологічного здоров'я.

Найпоширенішими причинами насильства над дітьми в сім'ї є:

– низький дохід і постійна нестача грошей, що призводить до напруженості в сім'ї;

– безробіття або тимчасова робота, що впливає на низький статус зайнятості (особливо батьків). Працюючі матері менше схильні до насильства. Статистика свідчить, що в Україні налічується близько 2 мн неповних сімей та малозабезпечених сімей, жоден з батьків яких не шукав роботи та не працює;

– те, що в молодих батьків часто не вистачає почуття батьківської відповідальності. Народження першої дитини в поєднанні з незрілістю батьків, низьким рівнем освіти та підготовки погіршують соціально-економічне становище сім'ї. Від незнання того, як поводитися з дитиною, батьки починають агресивно поводитися й усі проблеми вирішувати одним способом – криками чи побиттям;

– неповна сім'я. Доходи неповних сімей удвічі нижчі, ніж у повних;

– належність до етнічних меншин. Належність до релігійної секти, проживання в невеликому колі людей – селі, невеликому містечку в поєднанні з безробіттям і низьким рівнем освіти призводять до соціальної ізоляції, обмежуючи можливості підтримки та соціального контролю;

– відсутність державної чи громадської соціальної допомоги, що залишає родину наодинці зі своїми проблемами. Тривалий стрес може призвести до депресії та безпорадності батьків, а також вплинути на психологічний клімат сім'ї;

– впевненість, що такий метод виховання дітей корисний. Такі батьки вважають, що з дитиною не потрібно церемонитися,

---

<sup>1</sup> Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 № 2229-VIII // База (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 18.12.2021).

догоджати, любити, піклуватися про неї й виправдовують свою насильницьку поведінку розмовами про дисципліну та суворе виховання;

– те, що батьки, які виховують дітей із застосуванням насильства, самі зазнавали насильства в дитинстві. Інших способів виховання такі батьки взагалі не знають, бо вони теж виховувалися подібним чином. Це може повторюватися протягом кількох поколінь. При цьому майже кожна постраждала дитина обіцяє собі, що не буде так поводитися зі своєю дитиною, а в разі конфлікту реалізує «батьківські сценарії»<sup>1</sup>.

Виділяють такі фактори, що призводять до домашнього насильства:

– соціальний (останнім часом спостерігається пропаганда в ЗМІ дієвих методів виховання із застосуванням насильства);

– економічний (дефіцит життєво необхідних речей, відсутність постійного місця роботи, працевлаштування із низьким заробітком);

– психологічний (стереотипи поведінки);

– педагогічний (відсутність культури поведінки, моралі, громадянства, естетики тощо);

– соціально-педагогічний (відсутність свідомого батьківства, сімейних цінностей у суспільстві, позитивної моделі сімейного життя, заснованої на гендерній рівності, сімейного виховання на основі прав дитини);

– правовий (бачення насильства як внутрішньої проблеми в сім'ї, а не як загальнодержавного негативного суспільного явища, недостатня правова свідомість і правова культура серед населення);

– політичний (схильність до гендерних стереотипів, недостатня увага до питань сім'ї та гендерної рівності в родині, увага материнству та дитинству, а не сім'ї загалом, недостатня чоловіча увага);

– соціально-медичний (відсутність репродуктивної культури в суспільстві, відповідального батьківства, системи сімейних лікарів, алкоголізм, наркоманія, тощо);

– фізіологічний і медичний (порушення гормонального фону, обміну речовин, швидкості реакцій; прийом стимуляторів, нервові захворювання тощо)<sup>2</sup>.

У положеннях Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» викладено перелік державних органів та

---

<sup>1</sup> Домашнє насильство // Лозно-Олександрівська громада : сайт. 26.06.2019. URL: <http://loznolex.gromada.org.ua/news/1561538095/> (дата звернення: 18.12.2021).

<sup>2</sup> Методичні рекомендації щодо запобігання та протидії насильству : Лист МОН України від 18.05.2018 № 1/11-5480 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v5480729-18> (дата звернення: 18.12.2021).

інших структур, що надають допомогу дітям, які постраждали від цього явища. До них належать: органи опіки та піклування, служби у справах дітей, органи Національної поліції України, органи управління освітою, заклади та установи системи освіти, установи та заклади охорони здоров'я, центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, центри соціально-психологічної допомоги, соціальний центр матері та дитини, інші загальні та спеціалізовані служби підтримки постраждалих осіб<sup>1</sup>.

У разі надходження звернення, повідомлення про дитину, яка перебуває у складних життєвих обставинах внаслідок жорстокого поводження з нею або наявності загрози її життю чи здоров'ю, служба у справах дітей разом із підрозділом органу Національної поліції, фахівцем із соціальної роботи або іншим надавачем соціальних послуг (у разі наявності можливості залучення), представником закладу охорони здоров'я, які діють у межах своїх повноважень, невідкладно проводить оцінку рівня безпеки дитини. До проведення такої оцінки можуть бути додатково залучені інші суб'єкти в межах їх повноважень<sup>2</sup>.

Якщо під час проведення оцінки рівня безпеки дитини буде виявлено факти загрози її життю чи здоров'ю, то така дитина повинна бути негайно направлена до закладу охорони здоров'я для проведення медичного огляду, надання необхідної медичної допомоги, за необхідності лікування в стаціонарних умовах. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України «Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом дитини» від 24 вересня 2008 р. № 866 «також повинно вирішуватись питання щодо тимчасового влаштування дитини у сім'ю родичів, знайомих, сім'ю патронатного вихователя»<sup>3</sup>.

Органи Національної поліції України відіграють провідну роль у захисті прав та інтересів неповнолітніх. Останнім часом населення поінформоване про існування кол-центру, які надають допомогу та приймають заяви від постраждалих дітей. Саме працівники поліції надають таку першочергову дистанційну допомогу. Заяви та повідомлення про вчинення домашнього насильства також приймаються і розглядаються у відділах поліції, тому що це є підвідомчістю поліції.

---

<sup>1</sup> Там само.

<sup>2</sup> Порядок забезпечення соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі дітей, які постраждали від жорстокого поводження : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 01.06.2021 № 585 // БД «Законодавства України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/585-2020-p> (дата звернення: 18.12.2021).

<sup>3</sup> Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом дитини : Постанова Кабінету Міністрів України від 24.09.2008 № 866 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-p> (дата звернення: 18.12.2021).

Після встановлення факту насильства з урахуванням результатів оцінки ризиків працівники поліції вживають заходів для його припинення.

Особливу увагу необхідно звернути на особливості методу опитування дитини, яка пережила насильство в родині. У зв'язку з тим, що дитина після вчинення над нею насилля знаходиться у пригніченому, заляканому, стресовому стані, особа, яка опитує таку дитину, повинна показати їй свою увагу та розуміння. Важливо запевнити дитину в тому, що їй буде надана допомога, що її ніхто не звинувачує в насильстві.

Процес опитування дітей є складною процедурою. Враховуючи те, що діти різного віку мають певні рівні розвитку, це може призвести до перекручення інформації. Тому важливо, щоб під час опитування такої категорії осіб були присутні досвідчені психологи, представники соціальних служб у справах дітей та працівники ювенальної превенції. Отримати інформацію про факти домашнього насилля можливо з різних джерел, однак інформація, отримана від дитини-жертви, часто буває єдиним головним доказом у справі [2, с. 245].

У процесі опитування необхідно звертати увагу на особливості дитини: наскільки дитина піддається навіюванню; як легко досягти того, щоб дитина розгубилася; як часто дитина говорить неправду; яка стратегія опитування є найбільш ефективною; що саме викликає зміни у свідченнях; чому так відбувається, що одні більше говорять про свій досвід, а інші – менше. Надійність отриманої інформації залежить від рівня розвитку дитини, особливостей явища, методів проведення опитування.

Під час опитування необхідно враховувати таке: бажано якомога швидше опитати дитину після вчиненого над нею насилля; враховувати те, що емоції дитини пов'язані із травмою, а опитування постійно її занурюють у ретротравматизацію; дитина краще запам'ятовує невербальну інформацію, яку може розповісти під час опитування та яку необхідно їй допомогти вербалізувати; необхідно уникати частих опитувань дитини, тому що це може призвести до перекручування інформації; стрес впливає на пам'ять дитини, тому необхідно звернути увагу, як насилля вплинуло на стан дитини, як від цього будуть залежати свідчення, а ефект стресу залежить від ситуації та впливає на мозок.

Під час спілкування з дітьми, які постраждали від домашнього насилля, одним з головних завдань особи, яка проводить опитування, є необхідність встановлення довірливих стосунків між ним та дитиною. Через психічну нестійкість і травмованість, через страх, що їм не повірять, діти не мають бажання говорити про те, що з ними сталося. Дитина завжди сприймає кривдника як сильнішу та авторитетнішу людину, тому вважає, що версію агресора сприйматимуть, а її – ні. Ще однією з особливостей спілкування є прояв співчуття.

Дитина повинна відчувати, що особа, яка її опитує, дійсно шкодує, що так сталося, що їй співчувають і розуміють.

Завжди необхідно пам'ятати, що дитина, яка постраждала від насилля, дуже часто відчуває провину від того, що з нею трапилося. Тому дорослий повинен не засуджувати дитину, а створити безпечні та комфортні умови під час розповіді дитини про обставини справи, підтримувати та схвалювати поведінку дитини, виявляти бажання знайти вихід із ситуації насильства. Якщо особа, яка опитує, допоможе подолати страхи у дитини, то це дасть змогу на отримання якомога більше інформації про негативні події, які сталися з дитиною.

Повністю погоджуємось із думкою Т. А. Мальованої, що під час допиту дитини вибір місця його проведення відіграє досить важливу роль, оскільки проведення допиту в кабінеті працівника поліції може мати негативні наслідки як для дитини, так і для справи в цілому. Дитина може замкнутися, не надати повних свідчень, які є важливими для встановлення істини у справі, а найголовніше може отримати додаткову психологічну травму, що завдасть шкоди її фізичному та психологічному здоров'ю [3].

Відповідно до міжнародних стандартів і світової практики опитування дитини, яка є потерпілою від насильницьких злочинів, домашнього насилля чи стала свідком насилля, має бути проведено у дружній для дитини атмосфері, де вона відчуває захист і комфорт. Така кімната називається «зелена кімната». «Зелена кімната» має всі необхідні умови для комфортного опитування таких дітей. У ній розташована відео- та аудіоапаратура, зручні для дитини меблі, є можливість регулювати температуру повітря у приміщенні залежно від пори року.

Однак, на превеликий жаль, не існує законодавчого закріплення методів та обов'язку працівника поліції опитувати дитину в «зеленій кімнаті». Це призводить до того, що на практиці переважна більшість працівників поліції нехтують опитуванням постраждалої дитини у вищезазначеній кімнаті. Більшість обласних та районних міст взагалі не мають таких спеціально облаштованих кімнат для опитування дітей. На сьогодні існують тільки методичні рекомендації щодо організації роботи з дітьми за методикою «Зелена кімната» для слідчих підрозділів та підрозділів ювенальної превенції.

Крім працівників поліції, з постраждалими від насильства дітьми також працюють інші представники органів державної влади. Тому вважаємо за необхідне розробити та ухвалити єдиний законодавчо закріплений нормативно-правовий акт, який закріплював би положення щодо процедури проведення опитування (допиту), повноваження усіх суб'єктів, які наділені правом проводити опитування (допит) постраждалих дітей, єдині вимоги до облаштування «зелених кімнат», роль залучених осіб під час допиту (опитування) дитини та завдання,

які вони можуть виконувати. Найголовніше, щоб цей нормативно-правовий акт мав не рекомендаційний характер, а зобов'язав би проводити опитування з постраждалими дітьми у спеціально облаштованій кімнаті. Тому наша держава повинна сприяти створенню нових таких кімнат, що в подальшому дасть змогу запровадити обов'язкову процедуру опитування постраждалих дітей.

Також пропонуємо систематично проводити тренінгові заняття на базі реально існуючих «зелених кімнатах» із представниками державних органів та інших структур, які надають допомогу постраждалим дітям від домашнього насильства, що позитивно вплине на відпрацювання навичок опитування дітей.

### **Висновки**

З урахуванням вищезазначеного пропонуємо науковій спільноті такі висновки:

- внаслідок пережитого домашнього насильства шкода завдається як дитині, так і суспільству. У подальшому такі діти відчувають труднощі адаптації у соціумі: недовірливо ставляться до дорослих, замкнуті у спілкуванні з однолітками, мають занижену самооцінку тощо;

- пропонуємо особливу увагу звернути на особливості методу опитування дитини, яка пережила насильство в родині. Крім дотримання на належному рівні законодавчої процедури проведення опитування дітей, постраждалих від домашнього насильства, необхідно володіти достатнім рівнем комунікативних знань, уміти орієнтуватися на вікові та психологічні особливості розвитку дитини-жертви під час спілкування із нею, враховувати емоційний стресовий стан дитини, який пов'язаний із травмою пережитого насильства;

- доцільно, щоб заклади вищої освіти переглянули підходи до навчання та звернули увагу на тактику спілкування поліцейських із дітьми, які постраждали від насильства. Зазначену проблему потрібно включити до курсів підвищення кваліфікації працівників поліції різних кадрових груп;

- потрібно актуалізувати питання належної обов'язкової підготовки, підвищення кваліфікації фахівців, які працюють із дітьми. Проводити з ними тренінги, курси підвищення кваліфікації, вебіари з проблемних питань щодо допиту неповнолітніх у несприятливих, складних, конфліктних ситуаціях, де б детально вивчалися тактичні прийоми процедури допиту та опитування дітей, де б кожен мав можливість відпрацювати навички під час виконання практичних вправ, ситуаційних задач, сценаріїв, квестів тощо;

- провідну роль у профілактиці та подоланні домашнього насильства над дітьми повинна відігравати тісна взаємодія правоохоронних органів, які покликані захищати права дітей, із громадськими організаціями, що опікуються питаннями цього явища;



– необхідно ухвалити єдиний законодавчо закріплений нормативно-правовий акт, який закріплював би процедуру проведення опитування, повноваження всіх суб'єктів, які наділені правом проводити опитування постраждалих дітей, та єдині вимоги до облаштування «зелених кімнат»;

– потрібно зобов'язати проводити опитування постраждалої дитини в кімнаті, дружній до дитини («зеленої кімнаті»).

**Список бібліографічних посилань:** 1. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Укр. енцикл. 2002. Т. 4. 720 с. 2. Ювенальна юстиція: український дискурс : монографія / М. О. Баймуратов, Є. О. Бутирін та ін. ; за заг. ред. О. Ф. Долженкова, М. В. Корнієнка. Одеса : Вид. Букаєв В. В., 2021. 320 с. 3. Мальована Т. В. Місце проведення допиту дитини, яка потерпіла від злочину у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. № 3. С. 178–185.

Надійшла до редколегії 20.12.2021



### **Sukhareva A. O., Nechitaylo B. V. Police identification of the causes and characteristics of domestic violence against children**

*The article reveals the most pressing issues regarding the protection of children from domestic violence. The problem of protecting such children has certain difficulties. This is due to the fact that the vast majority of affected children are children from disadvantaged families, as a rule, few people want to protect this category of people. It is suggested to pay special attention to the peculiarities of the method of interviewing a child who has experienced domestic violence, to the procedure of interviewing such children. A list of grounds that are undesirable to use when communicating with children is identified, and recommendations for interviewing children affected by violence are provided. The main types of violence against children, subjects who commit violence against children, dangerous consequences for the society where domestic violence against children is actively manifested are described.*

*It is stated that in accordance with international standards and world practice, the interview of a child who is a victim of violent crimes, domestic violence or witnessed violence should be conducted in a child-friendly atmosphere, where they feel protected and comfortable. The "green room" was described as a specially equipped room for interviewing such children.*

*The legal status of the child is determined, the circumstances, causes and types of domestic violence against children are established. Suggestions for improving the use of tactics in the survey of this category of minors in order to effectively protect the rights and interests of the latter. The problems considered in the work relate to both theory and practice. There are two consequences for children who have experienced domestic violence, which are manifested simultaneously: harm to the victim and harm to society.*

**Key words:** domestic violence, interviewing children, "green room", violence against children.

